

Turhan Feyzioğlu (1922, Kayseri-1988, İstanbul)

Turhan Feyzioğlu 1922 yılında, dört erkek çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu olarak Kayseri’de dünyaya geldi. Kayseri’nin köklü ailelerinden olan Feyzioğulları, birçok devlet ve bilim adamı yetiştirmiştir. Büyük dedesi Sait Efendi ve dedesi İsmail Hakkı Efendi devlet memurudur. Babası Sait Azmi Feyzioğlu, Millî Mücadele Dönemi’nde 1921-1923 yılları arasında Kayseri’de *Misak-ı Millî* gazetesini, kurtuluştan sonra ise 1923-1925 yılları arasında *Misak* gazetesini yayımlamış, TBMM’de dördüncü ve sekizinci dönem Kayseri milletvekilliği yapmış bir hukukçudur. Dördüncü dönemde cumhuriyetin ilk İcra İflas Kanunu’nu Nazım Bora ile birlikte hazırlayan ve sözcülüğünü yapan Sait Azmi Bey, sekizinci dönemde ise Gelir Vergisi Kanunu’nun, Kurumlar Vergisi Kanunu’nun ve Milletvekili Seçim Kanunu’nun hazırlık çalışmalarında yer almıştır. Birinci dönem Diyarbakır mebusu olan dayısı Kadri Bey [Üçok] ise Millî Mücadele’deki hizmetleri sebebiyle İstiklal Madalyası almış, 1940 yılına kadar çeşitli illerin valiliklerinde bulunmuş bir idarecidir.

İlköğrenimi Kayseri’de tamamladıktan sonra Galatasaray Lisesine devam eden Feyzioğlu, bu liseden 1941 yılında birincilikle mezun olmuştur. Yükseköğrenimini ise İstanbul Hukuk Fakültesini 1945 yılında yine birincilikle mezun olarak tamamlamıştır. Aynı yıllarda, Turan Güneş ve bir grup arkadaşı ile birlikte, *Edebiyat ve Fikir Dergisi* başlığını taşıyan *İklim* dergisini yayımlamış, Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi İktisat profesörü Gaetan Pirou’nun *Umumi İktisada Giriş* kitabını Türkçeye çevirmiştir.

Feyzioğlu, 1946 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin (AÜSBF) açtığı İktisat ve Maliye kürsüsü asistanlığı sınavını kazanarak, öğretim üyeliğine başlamış daha sonra Amme Hukuku Kürsüsüne geçmiş ve 1947 yılında bu kürsüde *Türkiye’de ve Başka Ülkelerde Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi* adlı teziyle hukuk doktoru unvanını almıştır. Bu dönemde Feyzioğlu ayrıca, Friedrich Hayek’in *Esaret Yolu* adlı kitabının önemli bölümlerini de tercüme etmiştir. 1949’da Leyla Cingilloğlu ile evlenen Turhan Feyzioğlu doçentlik unvanını ise yine aynı kürsüde, *İdare Hukukunda Emprevizyon Nazariyesi: Beklenmeyen Haller Meselesi* isimli teziyle kazanmıştır. Doçent olarak görev yaptığı 1953-1954 yılları arasında, AÜSBF tarafından gönderildiği Fransa ve İngiltere’de araştırma ve incelemelerde bulunmuştur. Bu süre içerisinde Feyzioğlu, Fransa’da, üniversite üstü eğitim veren ve yüksek devlet memurlarını yetiştiren Millî İdare Okulunda (Ecole Nationale d’Administration) çalışmış, Türkiye’de çok partili siyasal sisteme geçiş ve Türk siyasal partileri üzerine bir incelemesi Fransız Siyasi İlimler Enstitüsü dergisinde yayımlanmıştır. İngiltere’deki çalışmalarını ise Oxford Üniversitesinde yürüten Feyzioğlu’nun, yüksek devlet memurlarının eğitimleri ve seçilmeleri ile ilgili olarak yaptığı karşılaştırmalı bir araştırması İngiltere Amme İdaresi Enstitüsünün dergisinde ve ayrı bası olarak yayımlanmıştır.

Yurda döndüğü 1954 yılında, kurucularından biri olduğu *Forum* dergisi de yayın hayatına başlamıştır. Derginin yazı kurulunda görev alan Feyzioğlu, 1954-1957 yılları arasında bu dergide; dönemin en önemli anayasal-yasal sorunları olarak gördüğü, hür ve demokratik rejimin ve insan hakları kavramının niteliği, çok partili ve çoğulcu demokratik düzen içinde kalkınma ideali, kuvvetler ayrılığı ilkesinin önemi, özellikle de hür yargının demokratik rejim için gerekliliği, basın yayın hürriyetinin ehemmiyeti ve özerk üniversite gibi konular üzerinde durduğu düzenli yazılar kaleme almıştır. Siyasete adım attığı sonraki dönemlerde de üzerinde çokça duracağı özerk üniversite anlayışına göre, siyasal iktidar bilimsel kaygılarla denetlenmeli, sınırlanmalı, aydınlardan oluşan ve her türden özerkliği olan üniversitenin gerekli ve kendi uzmanlıklarını içeren tavsiyeleri siyasal iktidar tarafından dinlenmeli ve ülke buna göre yönetilmelidir.

1955 yılında, daha 33 yaşında iken, Türkiye'nin en genç yaşta profesörlüğe terfi eden akademisyeni olan Turhan Feyzioğlu, 1956 yılı başlarında meslektaşları tarafından AÜSBF dekanlığına seçilmiştir. Kasım 1956'da ders yılı açılış münasebetiyle dekan olarak yaptığı ve ünlü "nabza göre şerbet vermeyin" sözünü içeren konuşması üzerine siyaset yapmakla suçlanmış; dönemin Millî Eğitim Bakanı Ahmet Özel, Ankara Üniversite Senatosuna başvurarak görüş istemiştir. Üniversite senatosu konuşma bandını dinledikten sonra oy birliği ile bu konuşmanın bir öğretim üyesinin görevi çerçevesinde yapıldığına ve herhangi bir disiplin uygulamasını gerektirmediğine karar vermiş; ancak bu karara rağmen Bakanlık emrine alınan Turhan Feyzioğlu, aynı gün dekanlıktan ve öğretim üyeliğinden istifa etmiştir. Öğretim üyeliğinden istifa ettikten sonra bir süre Ankara'da avukatlık yapan Feyzioğlu'nun, bu dönemde, AÜSBF'de verdiği *İdare Hukuku* ile *Temel Hak ve Hürriyetler* konularındaki ders notlarını derlediği aynı adlı iki kitabı ve daha önce *Forum* dergisinde çıkan çeşitli konulardaki makalelerinden, kendisinin derlediği, *Demokrasiye ve Diktatörlüğe Dair* adlı kitabı yayımlamıştır.

Feyzioğlu'nun kamuoyunda büyük tepkilere yol açan istifası, onu bir anda Demokrat Partiye (DP) olan muhalefet içerisinde bir simge isim haline getirmiştir. O günün gazetelerinde olay büyük yankılar yaratmış, bütün muhalefet organları konuya değinmiş, Feyzioğlu hakkında destekleyici yazılar yayımlanmıştır. Bu istifanın iç siyasetteki yansımaları, Feyzioğlu'nun ifadesi ile onun öğretim üyeliğinden ayrılarak hiç bir zaman düşünmediği ve istemediği aktif siyasete girmesine sebep olmuştur. 1957 yılı başlarında Cumhuriyet Halk Partisine (CHP) katılan Feyzioğlu, aynı yıl yapılan ve ilk defa girdiği seçimlerde Sivas milletvekili seçilmiştir. Bu tarihten ayrıldığı 1967 yılına kadar parti içinde çok önemli görevler üstlenmiş, 3 dönem milletvekilliğinin yanı sıra Parti Meclisi üyeliği ve Parti Merkez Yönetim Kurulu üyeliği yapmıştır. Ayrıca, CHP araştırma bürosunun kurulmasında, "İlk Hedefler Beyannamesi" (1959) ve "Temel Hedefler Beyannamesi"nin (1961) hazırlanmasında, 1960 Kurucu Meclis Kanunu ve daha sonra 1961 Anayasasının hazırlanma sürecinde, İsmet İnönü'nün koalisyon hükûmetlerindeki kabinelerinde (son koalisyon hükûmeti olan 10. İnönü Hükûmeti hariç), CHP'nin 1964 tarihli "İleri Türkiye Ülkümüz" bildirgesinde Feyzioğlu'nun büyük katkıları vardır.

Turhan Feyzioğlu, 27 Mayıs 1960 Askerî darbesinden sonra aktif siyasi yaşamdan çekilerek üniversiteye dönmek istemiş ve 1960 yılının yaz aylarında Orta Doğu Teknik Üniversitesi rektörlüğüne atanmıştır. Ancak "147'ler Olayı" üzerine, diğer rektörlerle birlikte ODTÜ rektörlüğünden istifa etmiştir. Darbeden hemen sonra Millî Birlik Komitesinin (MBK) yayınladığı ilk bildiriye yeni Anayasayı hazırlama görevinin İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar'ın başkanlık ettiği bir profesörler grubuna verildiği belirtilmiştir. İstanbul Komisyonunun çalışmalarının gecikmesi üzerine ikinci bir Anayasa taslağı Feyzioğlu'nun da katkılarıyla Ankara Üniversitesi'nde "Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari İlimler Enstitüsünün Anayasa Ön Tasarısı" adıyla hazırlanmıştır. Bu süreçte Feyzioğlu, ilgili Anayasa tasarısı metninde de yer aldığı üzere, MBK'nin yasama yetkilerinin sınırlanıp, Anayasa ve seçim kanununun süratle hazırlanarak ülkeyi bir an evvel sivil ve demokratik bir rejime taşıyacak bir Kurucu Meclisin kurulmasını desteklemiştir. 9 Kasım 1960'da Kurucu Meclis için bir yasa taslağı hazırlamak üzere MBK başkanı Cemal Gürsel tarafından davet edilen Feyzioğlu, bu çağrıya olumlu yanıt vermiş ve başkanlığını yaptığı Kurucu Meclis için yasa komisyonunun hazırladığı ön tasarısı, bazı değişikliklerle kabul edilmiştir. Kurucu meclis, en geç 29 Ekim 1961'den önce yerini özgür seçimlerle oluşturulacak olan TBMM'ye bırakmak, bu tarihten önce özgür seçimleri yapmazsa hukuki varlığını sona erdirmek üzere 6 Ocak 1961'de göreve başlamıştır. Feyzioğlu da burada Temsilciler Meclisinin (TM) CHP'li üyesi olarak görev almış, TM'nin kendi içinden seçtiği 20 kişilik Anayasa Komisyonuna Prof. Dr. Enver Ziya Karal ile birlikte başkanlık etmiştir.

Feyzioğlu, bu dönem içerisinde ayrıca, 2. Gürsel Kabinesinin Millî Eğitim Bakanıdır. Feyzioğlu'nun bu görevi kabul etmesinin altında yatan neden, onun her zaman çok önem verdiği eğitim konuları üzerine MBK'nin bir reform yapmak

istememesi ve Cemal Gürsel'in Feyzioğlu'ndan bu konu ile ilgili bir komisyon kurarak bir tasarı hazırlamasını rica etmesidir. 5 Ocak 1961'de görevine başlayan Feyzioğlu 7 Şubat 1961'de istifa etmiştir. Bu çok kısa süren görevinden istifasının sebebi, 147'lerin affı ve yeniden görevlerine dönmelerini sağlamak üzere hazırladığı kanun tasarısının o günün Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmemiş olmasıdır.

24 Ağustos 1961'de CHP'nin 15. Kurultayında Feyzioğlu yeniden Parti Meclisi ve Parti Merkez Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir. Kurultay sonunda parti, hazırlanmasında Feyzioğlu'nun da katkısı olan *Temel Hedefler Bildirisini* yayımlamıştır. 1961 Ekim seçimlerine bu bildiri ile giren CHP'de Feyzioğlu yeniden ama bu sefer memleketi olan Kayseri'den CHP milletvekili seçilmiştir. 20 Kasım 1961'den 25 Haziran 1962'ye kadar iktidarda kalan 8. İnönü Hükûmetinde Devlet Bakanlığı görevini yürüten Feyzioğlu, bu dönem içerisinde ayrıca, "147'ler" in üniversitelere dönmelerine izin veren (18 Ocak 1962) ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki yasanın (22 Nisan 1962) çıkmasında önemli roller üstlenmiş; anayasal bir kurum olarak kurulan Devlet Planlama Teşkilatının Yüksek Planlama Kurulunda ve bu kurulun 1962 tarihli "Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı" nın hazırlanmasında yer almıştır.

Geçiş döneminin ikinci koalisyon hükûmeti olan ve 25 Aralık 1963'e kadar iktidarda kalan 9. İnönü Hükûmetinin de Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu'dur. Bu dönemde ayrıca CHP'de parti içi çekişmeler ve tartışmalar, parti genel merkezi ve örgüt, genel merkez ve parti grubu arasındaki düşünce ayrılıkları iyiden iyiye su yüzüne çıkmaya başlamıştır. CHP böyle bir ortamda, büyük kısmını Turhan Feyzioğlu ve Bülent Ecevit'in kaleme aldığı 1965 seçim bildirgesi ve yeni bir programla seçimlere girmiştir. İsmet İnönü, 29 Temmuz 1965 tarihli *Milliyet* gazetesinde yayımlanan açıklamasıyla CHP'nin "ortanın solunda" olduğunu belirterek bu yeni programa adını vermiştir. Ancak 1965 seçim yenilgisi ile daha da körüklenen parti içi tartışmalar ortanın solu programının başarısızlığı üzerine odaklanmıştır. 18 Ekim 1966'da toplanan 18. Kurultay, Feyzioğlu'nun liderliğindeki ortanın solu anlayışına temkinle yaklaşanların ağırlıkta olduğu parti meclis grubu ile Ecevit'in başını çektiği ortanın solu grubu arasındaki büyük çekişmelere sahne olmuştur. İnönü'nün de desteğini arkasına alan ortanın solu hareketi hem Kurultayın genelinden hem de Feyzioğlu ve Ecevit'in birlikte girdiği Parti Meclisi seçimlerinden zaferle çıkmıştır. Kurultay sonrası çekişmeler artık meclis grupları ve merkez yönetim kurulu arasındaki sorumlu kuruluşlar mücadelesine dönüşmüştür. Bu ana gündem ile toplanan CHP'nin 28 Nisan 1967'de 4. Olağanüstü Kurultayının hemen ardından 30 Nisan'da, Feyzioğlu'nun da aralarında bulunduğu 47 milletvekili ve senatör partiden istifa etmiştir. İlgili istifa dilekçesinde özellikle, CHP'nin Atatürk ilkelerinden saparak sosyalist bir parti haline getirilmesi yolundaki gidişten duyulan rahatsızlık, parti içi demokrasinin zedelenmiş olduğu, bu kurultayın kanunsuz ve usulsüz yürütüldüğü gibi noktaların altı çizilmiştir. Feyzioğlu'nun bu dönemde asıl rahatsızlık duyduğu nokta, ortanın solu çizgisinin, içindeki "sol" kavramından kaynaklı, partinin, dünya ve ülke siyasi konjonktürünün basıncı ile daha sonraki süreçlerde sosyalizme doğru sürüklenebileceği düşüncesidir. Feyzioğlu bu bağlamda, CHP'nin belirli bir sınıf veya kategorinin temsilcisi olmaya başlamasına da tepki göstermiştir. Ona göre, CHP ne bir tek sınıfın temsilcisi ne de tek bir sınıfın savunucusu olmalıdır. CHP kurulduğundan beri, her sınıf ve zümrenin çıkarlarının üstünde millî Türk toplumunun yararları olduğunu şiar edinmiş, millî bir kütle partisidir ve öyle kalmalıdır. Ona göre, CHP'nin görevi, sadece belli bir sınıf ve zümreyi kucaklayıp, Atatürk'ün kurduğu devleti "yeni ve farklı ufuklar" uğruna "yıkma" değil, bu devlete sahip çıkıp, "reformlar yoluyla" ve "tüm halkı" kucaklayarak iktisadi ve sosyal kalkınmayı aşırı sağa ve aşırı sola savrulmadan, burjuva demokratik düzen içinde gerçekleştirmektir. Bir başka ifadeyle, Feyzioğlu'nun ortanın solu hareketine asıl karşı çıkış noktası, partinin bir sınıf partisi haline gelmesi, burjuva değerlerinden uzaklaşması ve en önemlisi partinin

kesinlikle uzak durması gereken, ona göre insanı köleleştiren, totaliter bir rejim olan sosyalizme doğru kayma ihtimalidir.

CHP'den ayrılanlar, 12 Mayıs 1967'de Güven Partisini (GP) kurmuştur. Kurulan yeni partinin 1968 yılının başında gerçekleşen birinci büyük kurultayında, Turhan Feyzioğlu genel başkanlığa, Ferit Melen ise genel başkan yardımcılığına seçilmiştir. Güven Partisi, slogan olarak "huzur, hürriyet, refah" ve amblem olarak da "yiğitlik, hizmet ve imanı" simgeleyen Koç'u seçmiştir. Güven Partisi programında, Atatürk ilkelerine bağlı kalınacağına, partinin yolunun da Atatürk'ün gösterdiği yol olduğunun altı çizilerek; "Atatürk yolu ne aşırı sağ ne de aşırı soldur. Atatürk'ün ve büyük milletimizin eseri olan Türkiye Cumhuriyeti, Anayasamızda yer alan nitelikleriyle millî, laik ve sosyal hukuk devletidir. Partinin amacının bu nitelikleri ile cumhuriyetin yaşayıp ilerlemesine hizmet etmek olduğu" belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin ülkesi ve milleti ile bütünlüğünü, bağımsızlığını korumak, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği gerçekleştirmek, Türkiye'yi sol ve sağ totaliter rejimlerin ve Atatürkçülüğe aykırı akımların tehdidinden korumak partinin diğer başlıca ödevleridir. Programa göre, iktisadi ve sosyal kalkınmanın yolu ise bir karma ekonomik düzen içinde, devletin ve özel teşebbüsün ahenkli bir tarzda çalışabilmesine bağlıdır. Bu noktada devlet, kalkınma planları yapmalıdır. Yapılan planların, uygun yürütülebilmesi için büyük alt yapı yatırımlarını (ulaşım, iletişim vb.), temel harp ve ağır sanayi yatırımlarını, çeşitli madenlerin işletilmesini devlet üstlenmeli, diğer sektörleri anayasada da yazdığı şekliyle özel teşebbüse bırakmalıdır. Devlet tüm bunların yanında ayrıca, özel teşebbüsün önünü açıcı, onlara destek olucu yasal ve mali tedbirleri de almalıdır. Kalkınma mücadelesine azim, kararlılık ve hızla devam edilmeli, ancak bu mücadele mutlaka hür, demokratik, hukuk rejimi içinde yürütülmelidir. GP, programında Anayasanın temel ilke ve görüşlerine inançla bağlılığının ve tüm bu amaçların, ancak totaliter baskıcı bir rejim içinde gerçekleşebileceği savının yersiz ve geçersiz olduğunun altını çizmiştir. Türkiye'nin kalkınması ve çağdaş medeniyet seviyesine erişmesi için gerekli bütün islahatın, temel hak ve hürriyetlere saygılı bir biçimde, kurulu mevcut demokratik anayasal düzeni yıkmaksızın, sosyal barış ve demokrasi ile gerçekleşebileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, demokratik rejime, millî bütünlük ve beraberliğe, sınıf kavgası yoluyla değil, milliyetçi bir anlayış ve sosyal dayanışma ilkesinden ilham alan cesur sosyal tedbirlerle sosyal adaletin yaygınlaştırılması ve her yurttaşın sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınması yoluyla ulaşılabileceği savunulmuştur. Tüm yurttaşlar, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplanması sağlanmalı, kanun önünde eşit olan Türk vatandaşlarının, aynı millete mensup olmaktan doğan birlik, dayanışma, karşılıklı sevgi ve saygı duyguları daha da kuvvetlendirilmeli ve fertlerin, zümrelerin, sınıfların arasındaki farklılıkların millî birlik ve beraberliği bozmaması amaç edinilmelidir. Bu bağlamda GP, toplayıcı, birleştirici ve yüceltici Atatürk milliyetçiliğini ilham kaynağı ve rehberi edinmiş, her yurttaşın açık bir millî bir parti olduğunu söylemiştir. Bu programla girilen ve katılım oranlarının tarihin en düşük seviyesinde gerçekleştiği (yüzde 64,3) 1969 seçimlerinde GP oyların yüzde 6,6'sını alarak 15 milletvekilliği kazanmıştır. Seçimden hemen sonra mecliste grup kuramayan partilerin GP'ye katılımıyla da parti Millî Güven Partisi (MGP) adını almıştır.

12 Mart 1972'de gerçekleşen Askerî Muhtıranın ardından Demirel'in istifası üzerine Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay hükûmeti kurma görevini Nihat Erim'e vermiştir. Adalet Partisinden (AP) 5, CHP'den 3, MGP'den de 1 bakanın yer aldığı, diğer bakanlıkları ise partilerin dışındaki teknokratların oluşturduğu 1. Erim Kabinesi ile birlikte Millî Güven Partisi ilk defa hükûmette yer almış; Ferit Melen bu kabinenin Savunma Bakanı olmuştur. MGP, 2. Erim Hükûmeti ve daha sonrasında Ferit Melen'in kurduğu hükûmette de varlığını sürdürmüştür. 8 AP'li, 5 CHP'li, 2 MGP'li, 1 kontenjan senatörü ve 9 partisiz bakandan oluşan Melen Kabinesinde MGP'li Fehmi Alpaslan'a Adalet Bakanlığı görevi verilmiştir. 7 Mayıs 1972'de yapılan CHP Olağanüstü Kurultayından sonra istifa edenler "Cumhuriyetçi Parti" adı ile

teşkilatlanmaya başlamışlar fakat kısa bir süre sonra MGP'ye katılmaya karar vermişlerdir. Bu parlamenterlerin de MGP'ye katılması ile MGP'nin adı, Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) olarak değişmiştir. Yapılan ortak kongrede Feyzioğlu oy birliği ile genel başkanlığa getirilmiştir. Bu arada Cumhurbaşkanlığına Fahri Korutürk'ün seçilmesi üzerine, Ferit Melen Anayasa gereği, 15 Nisan 1973'de cumhurbaşkanına istifasını sunmuş, Korutürk de yeni hükûmeti kurma görevini Naim Talu'ya vermiştir. Talu kabinesi bir AP ve CGP koalisyonu görünümündedir; 13 AP'li bakana karşılık, 4 CGP'li bakan kabinede görev almıştır. Bu hükûmetin birincil görevi, ülkeyi altı ay sonra yapılacak genel seçimlere hazırlamaktır.

CGP'nin oyların yüzde 5,3'ünü alarak 13 milletvekilliği çıkardığı 14 Ekim 1973 genel seçimlerinden sonra CHP-Millî Selamet Partisi (MSP) koalisyon hükûmeti kurulmuştur. Ancak Feyzioğlu'nun bu hükûmete bakışı olumsuzdur. O, ülkenin içinde bulunduğu toplumsal ve siyasi bunalımdan ancak ana partiler olan AP-CHP koalisyon hükûmetiyle çıkılabileceği fikrindedir. Ecevit'in istifası üzerine MSP-CHP koalisyon hükûmeti Eylül 1974'te sona ermiştir. Cumhurbaşkanı Korutürk, hükûmeti kurma görevini 12 Kasım'da, Sadi Irmak'a vermiş ancak CGP dışında hiçbir siyasi parti, bu hükûmete bakanlık vermeyi kabul etmemiş; bu sebeple de Irmak, kabinesini devlet memurları, teknokratlar ve öğretim üyelerinden kurmak zorunda kalmıştır. CGP'ye, Irmak kabinesinde 4 bakanlık verilmiş ancak Irmak hükûmeti mecliste sadece 17 güvenoyu alabilmiştir. Siyasi tarihimizin en uzun hükûmet krizini yaşadığı böyle bir dönemde CHP dışındaki tüm partilerin katıldığı 1. Milliyetçi Cephe (MC) Hükûmeti kurulmuştur. 1. MC hükûmeti kabinesi AP'den 16, MSP' den 8, CGP'den 4 ve Milliyetçi Hareket Partisinden (MHP) iki bakandan oluşmaktadır. Feyzioğlu ise yeni hükûmetin Başbakan Yardımcısıdır. 5 Haziran 1977 genel seçimlerinde ise CGP'nin oyları 1,9'a kadar düşmüş ve Feyzioğlu'nun Kayseri milletvekilliği dahil toplam 3 milletvekilliği kazanılmıştır.

1977 seçimleri beklenenin aksine yine tek başına bir hükûmet çıkaramamış, ülkenin ihtiyaç duyduğu siyasal istikrarı sağlayamamıştır. Hükûmet kurma görevini alan Ecevit, Türk siyasi tarihinin ilk azınlık hükûmetini kurmuş fakat bu hükûmet de güvenoyu alamamıştır. Daha sonra bu görevi devralan Demirel ise -CGP'nin bu sefer dâhil olmadığı- 2. MC Hükûmetini kurmuştur. Turhan Feyzioğlu, yaşadığı olumsuz 1. MC Hükûmeti deneyiminin etkisiyle hem bu hükûmette yer almayı reddetmiş, hem de yaklaşık beş ay sonra tüm muhalefet partileriyle birlikte bu hükûmeti düşürmüştür.

Hükûmeti kurma görevi yeniden Ecevit'e verildiğinde CGP bu koalisyon hükûmetine 2 bakanlıkla katılmıştır. Hükûmetin, Feyzioğlu'nun ifadeleriyle iktisadi sorunlarla başa çıkamaması, uzun yıllardır uygulanan iktisadi politikalara Atatürkçü karma ekonomi anlayışı ve iktisadi bağımsızlık bağlamında hiçbir alternatif getirememesi, anayasal düzene karşı yükselen sağ ve sol siyasi akımlar dolayısıyla artan siyasi şiddetin üstesinden gelememesi gibi sebeplerle Eylül 1978'de kabineden istifa etmiştir.

Bu dönem içinde Turhan Feyzioğlu ayrıca, ayda bir yayımlanan ve partisinin resmî yayın organı niteliğinde olan *Atayolu* isminde bir dergi çıkarmaya başlamış; kendisi ve partisinin görüşlerinin özetlendiği broşürler yayımlamış, Kayseri Üniversitesinin kurulmasında, Kayserili sekiz milletvekili ve üç senatörle beraber büyük emek harcamış, Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi başkan vekilliği görevine devam etmiş ve Türk delegasyonu içinde yer almıştır.

Ecevit'in, senato ve milletvekilliği ara seçimlerindeki başarısızlığından sonra 16 Ekim 1979'da istifa etmesi üzerine Demirel sadece kendi partisi ve bağımsızların desteğiyle -CGP' nin de dışarıdan destek verdiği- bir azınlık hükûmeti kurmuştur (25 Kasım 1979). Fakat bu hükûmet de ülkenin içinde bulunduğu bunalımı azaltamamış, 24 Ocak Kararları ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan sorunların da eklenmesiyle artarak devam eden siyasi bunalım Millî

Güvenlik Konseyinin 12 Eylül 1980’de yönetime el koymasıyla sonuçlanmıştır. Askerî darbe sonrası yayımlanan ve bütün siyasi partilerin faaliyetlerine son veren kanun gereğince, CGP’ nin de hukuki varlığı ve tüzel kişiliği sona ermiştir.

Askerî darbe gerçekleşikten hemen sonra Millî Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından başbakanlık için Turhan Feyzioğlu ismi gündeme gelmiştir. MGK Başkanı Orgeneral Kenan Evren tarafından Genelkurmay’a davet edilen Feyzioğlu, kabinesini kurma çalışmalarına başlamış, ilişkiye geçtiği kişilere, biran evvel ülkeyi seçimlere götürme ve daha sonrada siyaseti tamamen bırakma koşulu getirmiştir. Ancak istediği kabineyi bir türlü kuramamasından ve MGK ile düştüğü birtakım anlaşmazlıklardan ötürü görevi iade etmiş ve bu tarihten sonra bir daha aktif siyasete hiç girmemiştir.

Siyasetten çekilme kararından sonra öğretim üyeliği mesleğine geri dönen Feyzioğlu, Gazi Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsünde İdare Hukuku ve İnkılap Tarihi dersleri vermiş, Atatürk Araştırma Kurumunda aktif görev yapmıştır. Son yıllarında ayrıca her zaman içinde olduğu ve büyük önem verdiği Kıbrıs meselesiyle daha yakından ilgilenme fırsatı bulmuştur. Bu sorun ile ilgili daha 1960’lı yıllardan itibaren meşgul olan Feyzioğlu, 1964 yılında aralarında Kıbrıs Türklerini temsil eden bir üye bulunmadığı için Kıbrıs Parlamento heyetinin Asambleye katılmayacağını ileri sürmüş, Kıbrıs Anayasasının Makarios idaresince çiğnendiğini delilleriyle ortaya koymuş ve Klerides başkanlığındaki Kıbrıs heyetinin konsey toplantılarına katılmayacağı yolunda karar aldırıştır. 1980’lerde ise Rauf Denktaş’ın baş danışmanlığını yapmış; Kıbrıs Türk Federe Devleti’nden, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ne geçiş sürecinde yeni Anayasanın hazırlanmasında görev almış; ölümüne kadar, Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletler nezdinde tüm müzakerelere katılarak, uluslararası yayınlar çıkarmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, tek partili sistemin yerini, liberal çok partili demokratik sistem içinde kalkınma ve özgürlüğün sağlanabileceği düşüncelerine bıraktığı yıllardan 1961 Anayasasına uzanan ve 1970’lerin ekonomik krizlerinin beslediği 1980 Askerî darbesiyle son bulan, derin bir bunalım ve değişim dönemi Türkiye’sinde düşünsel ve siyasi mücadeleler vermiş önemli bir siyasetçi, hukukçu ve akademisyen olan Turhan Feyzioğlu kalp yetmezliği sonucu 24 Mart 1988 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir.

Turhan Feyzioğlu’nun Başlıca Eserleri

FEYZİOĞLU, Turhan, “Les Partis Politiques en Turquie: Du Parti Unique à la Démocratie”, **Revue Française de Science Politique IV/ 1**, 1954.

FEYZİOĞLU, Turhan, **The Reforms of the French Higher Civil Service 1945: The Critics and The Measures**”, Metchim and Son Limited, London 1955.

FEYZİOĞLU, Turhan, **İdare Hukuku Ders Notları**, SBF Yayınları, Ankara 1955.

FEYZİOĞLU, Turhan, **Temel Hak ve Hürriyetler Ders Notları**, SBF Yayınları, Ankara 1956.

FEYZİOĞLU, Turhan, **Demokrasiye ve Diktatörlüğe Dair- Memleket Meseleleri Hakkında Düşünceler**, İstanbul 1957.

FEYZİOĞLU, Turhan, **Devlet Adamı Atatürk**, MEB Yayınları, Ankara 1963.

FEYZİOĞLU, Turhan, Büyük **Tehlike Komünizm**, Ankara 1969.

FEYZİOĞLU, Turhan, **Millet Yolunda**, Dergâh yayınları, İstanbul 1975.

FEYZİOĞLU, Turhan, (ed.) **Atatürk Yolu**, Otomarsan Kültür Yayını, İstanbul 1981.

FEYZİOĞLU, Turhan, "Cumhuriyetçi Güven Partisi", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C 8, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.

FEYZİOĞLU, Turhan, **Chypre Mythes et Realites: Documents Sur le Probleme de Chypre**, Ankara 1984.

FEYZİOĞLU, Turhan, "Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temel Özellikleri" **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Atatürkçülük II. Kitap-Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temelleri**, (ed. A. Mumcu), AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1986.

FEYZİOĞLU, Turhan, "Atatürk ve Fikir Hayatı" **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Atatürkçülük II. Kitap-Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temelleri**, (ed. A. Mumcu), AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1986.

FEYZİOĞLU, Turhan, **Atatürk ve Milliyetçilik**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1986.

FEYZİOĞLU, Turhan, ERTEKÜN, Necati Münir, **Crux of the Cyprus Question**, Lefkoşe 1987.

FEYZİOĞLU, Turhan, Türk **Millî Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1988.

Ezgi ÖREN

KAYNAKÇA

AHMAD, Faroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, (Çev. Ahmet Fethi), Hil Yayınları, İstanbul 1996.

AYDIN, Suavi, TAŞKIN, Yüksel, **1960'dan Günümüze Türkiye Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

BİLA, Hikmet, **CHP: 1919-1999**, Doğan Kitap, İstanbul 1999.

ECEVİT, Bülent, **Ortanın Solu**, Kim Yayınları, İstanbul 1966.

KARPAT, Haşim Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, Afa Yayınları, İstanbul 1996.

KİLİ, Suna, **Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976.

ÖREN, Ezgi, **Turhan Feyzioğlu (1922-1988): Dönemi, Yaşamı ve Düşünceleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

ÖZDEMİR, Hikmet, "Siyasal Tarih (1960-1980)" (ed. Sina Akşin) **Çağdaş Türkiye 4.cilt (1908-1980)**, Cem Yayınevi, İstanbul 2000.

SAĞLAMER, Kayhan, **Ecevit Olayı**, C 1, Belge Yayınları, İstanbul 1974.

TANÖR, Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)**, YKY, İstanbul 2001.

TAŞKIN, Yüksel, "Turhan Feyzioğlu" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-2.Cilt: Kemalizm**, (ed. Ahmet İnel),

İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

TOKER, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 4. Kitap - Demokrasiden Darbeye 1957-1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1992a.

TOKER, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 5. Kitap -Darbeden Demokrasiye 1960-1965**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1992b.

TOKER, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 6. Kitap -İsmet Paşanın Son Yılları 1965-1973**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1993.

ZÜRCHER, Erik- Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1996.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turhan-feyzioglu-1922-kayseri-1988-istanbul/?pdf=5406> adresinden erişilmiştir